

Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling

Karen van Rooijen

Cora Bartelink

Tijne Berg

www.nji.nl

Maart 2013

Of in een gezin een gevaar bestaat op kindermishandeling is niet zomaar te zeggen. Als het zover komt, blijkt de oorzaak altijd te liggen in een combinatie van verschillende factoren die aan kindermishandeling bijdragen: zogenaamde risicofactoren en beschermende factoren. Bovendien zijn er specifieke risicofactoren te onderscheiden die kunnen leiden tot seksueel misbruik. We gaan hierna eerst in op de risicofactoren en beschermende factoren voor fysieke en emotionele mishandeling en verwaarlozing. Vervolgens komen die voor seksueel misbruik aan bod.

Risicofactoren voor fysieke en emotionele mishandeling en verwaarlozing

Het risico op mishandeling en verwaarlozing blijkt groter te zijn wanneer ouders problemen met zichzelf hebben of niet goed kunnen omgaan met (de problemen van) het kind, of wanneer het gezin onder moeilijke omstandigheden leeft.

Problemen en persoonlijkheid van de ouder

Ouders die hun kind mishandelen of verwaarlozen onderscheiden zich op drie punten van andere ouders: hun persoonlijk functioneren, hun opvattingen over kind en opvoeding en hun eigen ontwikkelingsgeschiedenis (Berger et al., 2004).

Persoonlijke problemen

Ouders die hun kind mishandelen of verwaarlozen hebben relatief vaak last van psychische of psychiatrische problemen, zoals depressie, emotionele instabiliteit en een gebrek aan zelfwaardering (Berger et al., 2004; Bouwmeester-Landweer, 2006; Dubowitz et al., 2011; Lee, Taylor & Bellamy, 2012; MacKenzie, Nicklas, Brooks-Gunn & Waldfogel, 2011; Ronan et al., 2009). Psychische problemen of een chronische ziekte kunnen ouders beperken in hun mogelijkheden om voldoende ouderlijke zorg te geven (Kooijman & Wolzak, 2004). Zo kan depressiviteit samengaan met een vijandige, afwijzende houding tegenover het kind en met verminderde responsiviteit en betrokkenheid.

Stith en collega's (2009) laten verder zien dat er een sterk verband is tussen het zelfvertrouwen van de ouder en verwaarlozing: ouders die meer zelfvertrouwen hadden, bleken hun kind minder vaak te verwaarlozen. Ook verslaving aan alcohol of drugs blijkt een risicofactor: naar schatting 30 tot 90 procent van de verwaarlozende en 50 procent van de fysiek mishandelende ouders heeft verslavingsproblemen (Berger et al., 2004; Connell, Bergeron, Katz, Saunders, Tebes, 2007; Gilbert et al., 2009; Ronan et al, 2009; Williams, Tonmyr, Jack, Fallon & MacMillan, 2011). Daarnaast blijken mishandelende ouders vaker problemen te hebben met het reguleren en uitdrukken van hun

emoties. Zij zijn bijvoorbeeld sneller prikkelbaar of vijandig (Berger et al., 2004). Er is ook een sterk verband tussen de neiging tot woede en agressie aan de ene kant en mishandeling aan de andere kant (zie ook Bouwmeester-Landweer, 2006; Stith et al., 2009). Ook positieve opvattingen over antisociaal gedrag vormen een risicofactor voor kindermishandeling (Ronan et al., 2009). Daarnaast is er een gemiddeld tot sterk verband tussen geloof in fysieke straf en mishandeling (Bouwmeester-Landweer, 2006). Verder is er een sterk verband tussen het stressniveau van de ouder en verwaarlozing, en tussen het ervaren van het kind als probleem en verwaarlozing door de ouder (Stith et al., 2009).

Nare jeugdervaringen

Ouders die zelf als kind mishandeld zijn of andere negatieve ervaringen in de gezinsomstandigheden hebben meegemaakt, lopen een groter risico om hun eigen kind te mishandelen (Berger et al., 2004; Ronan et al., 2009). Zo is het ervaren van verschillende soorten mishandeling door één of beide ouders met name een risicofactor voor fysieke mishandeling. Ook is het ervaren van verbale agressie van de ouders of partnergeweld een risicofactor voor toekomstige kindermishandeling (Bouwmeester-Landweer, 2006). Geschat wordt dat ongeveer een derde van deze ouders later zelf hun kind mishandelt (Berger et al., 2004). Ook in Nederland is de aanwezigheid van een moeder die in haar jeugd getuige was van geweld of die zelf te maken had met seksueel misbruik één van de meest voorkomende risicofactoren voor kindermishandeling (Bouwmeester-Landweer, 2006; Klein Velderman & Pannebakker, 2008).

Belsky (1984) stelt dat het verband tussen nare jeugdervaringen en kindermishandeling waarschijnlijk beïnvloed wordt door de persoonlijkheid en het psychisch welbevinden van de ouder. Nare jeugdervaringen kunnen bijvoorbeeld leiden tot depressiviteit en een lage zelfwaardering, wat weer een negatieve invloed kan hebben op de relatie tussen ouder en kind. Tot slot is het percipiëren van de eigen ouders als afwezig en de relatie met hen als liefdeloos een risicofactor voor emotionele mishandeling (Bouwmeester-Landweer, 2006).

Dixon, Hamilton-Giachritsis en Browne (2005a; 2005b) onderzochten hoe kindermishandeling intergenerationeel wordt overgedragen. Aan hun onderzoek deden ouders mee die zelf als kind mishandeld waren. Zij concluderen dat ouders die zelf als kind mishandeld waren, hun eigen kind alleen vaker bleken te mishandelen wanneer zij weinig opvoedingsvaardigheden hadden, op jonge leeftijd ouder geworden waren, psychische problemen hadden of een relatie met een gewelddadige partner hadden. De onderzoekers menen dan ook dat preventie van kindermishandeling zich zou moeten richten op het bevorderen van 'positief opvoeden' al dan niet in combinatie met ondersteuning aan jonge ouders, en het aanpakken van psychische problemen en relatieproblemen/huiselijk geweld.

Opvoedingscapaciteiten

Stress in de opvoeding en beperkte opvoedingsvaardigheden zijn grote risicofactoren voor kindermishandeling (MacKenzie et al., 2011; Ronan et al., 2009; Wilson et al., 2008). Op verschillende manieren is onderzocht welke tekortkomingen van ouders bijdragen aan de kans op kindermishandeling. Gebleken is dat overtuigingen, verwachtingen, beleving en empathie, en vaardigheden een rol spelen in het ontstaan van kindermishandeling (zie onder andere Baartman, 1996).

Zo onderzochten Asla, de Paúl & Pérez-Albéniz (2011) emotieherkenning van ouders in relatie tot de

kans op kindermishandeling. Gebleken is dat ouders met een hoog risico op kindermishandeling emoties minder goed herkennen dan laag risico ouders (zowel vaders als moeders). Vaders met een hoog risico maakten meer fouten in emotieherkenning dan hoog risico moeders. Hoog risico ouders hadden meer moeite met emotieherkenning tijdens een stressvolle situatie (huilende baby) dan laag risico ouders. Dit betekent onder andere dat zij moeite hebben om zich in te leven in de belevingswereld van hun kind. Door onjuist herkennen van emoties kunnen deze ouders ook moeilijker adequaat reageren op de emoties van hun kind (zie ook Berger et al., 2004). Daardoor kunnen ouders te weinig aandacht aan hun kind schenken en te weinig betrokken zijn bij activiteiten van het kind, maar zich ook juist overmatig bemoeien met het kind en overbeschermend zijn. Beide houdingen kunnen de ontwikkeling van het kind belemmeren.

Uit observaties van de interactie tussen ouders en kinderen blijkt dat mishandelende en verwaarlozende ouders vaker op een negatieve manier met hun kind omgaan dan ouders die hun kind niet mishandelen of verwaarlozen (meta-analyse van Wilson et al., 2008; Stith et al., 2009). Mishandelende en verwaarlozende ouders uiten meer negatieve emoties, zoals afkeuring en boosheid, en maken meer vernederende of bedreigende opmerkingen tegen het kind. Niet mishandelende of verwaarlozende ouders toonden meer positiviteit en betrokkenheid in de interactie, zoals het benoemen van gewenst gedrag, prijzen vanwege vertoond positief gedrag, complimenteren van het kind en uitleg geven (Lau, Valeri, McCarty & Weisz, 2006; Wilson et al., 2008). Het lijkt mishandelende en verwaarlozende ouders aan opvoedingsvaardigheid te ontbreken om op een positieve manier met het kind om te gaan (Berger et al., 2004).

Mishandelende ouders zijn, meer dan andere ouders, geneigd om het gedrag en karakter van hun kind negatief te interpreteren. Zo denken zij van ongewenst gedrag sneller dat het kind dit opzettelijk doet dan dat het per ongeluk gebeurt (Berger et al., 2004; Lau et al., 2006; Stith et al., 2009). Mishandelende ouders hebben soms zeer onrealistische verwachtingen over hun kind, omdat het hen ontbreekt aan kennis over de normale ontwikkeling van kinderen (Berger et al., 2004). Dit kan resulteren in het bestraffen van gedrag dat volkomen leeftijdsadequaat is, maar waar ouders verwachten dat het kind al meer kan.

Kenmerken die het kind extra kwetsbaar maken

Kinderen blijken meer risico te lopen om mishandeld of verwaarloosd te worden als zij de pech hebben dat ze bepaalde problemen hebben of op een kwetsbare leeftijd zijn.

Aangeboren en fysieke kenmerken

Sommige kinderen zijn moeilijker op te voeden dan andere. Dat geldt voor kinderen die extra zorg, aandacht en geduld van ouders vragen, bijvoorbeeld:

- Kinderen die te vroeg geboren zijn. Bij deze kinderen bestaat het risico dat, onder meer door verblijf in de couveuse, de hechting tussen moeder en kind een valse start maakt, waardoor de moeder moeite kan hebben het kind te accepteren en te weinig liefde voor het kind voelt;
- Kinderen met een lichamelijke of verstandelijke handicap;
- Kinderen met een moeilijk temperament zoals huilbaby's;
- Kinderen die vaak ziek zijn.

Het opvoeden van deze kinderen geeft ouders waarschijnlijk meer stress en gevoelens van

incompetentie. Ook is het mogelijk dat ouders teleurgesteld zijn omdat hun kind niet voldoet aan hun verwachtingen. Daarnaast lopen kinderen die niet gewenst zijn een groter risico op mishandeling (Berger et al., 2004). Volgens Gilbert et al. (2009) is soms echter onduidelijk of de handicap de oorzaak of het gevolg is van mishandeling.

In Nederland is pré-/dismaturiteit van het kind - vroeggeboorte en laag geboortegewicht - één van de meest gevonden risicofactoren voor kindermishandeling (Bouwmeester-Landweer, 2006; Klein Velderman & Pannebakker, 2008).

Leeftijd

Jonge kinderen zijn fysiek en emotioneel erg afhankelijk van hun opvoeders en daarmee extra kwetsbaar voor mishandeling en verwaarlozing (Berger et al., 2004; Connell et al., 2007; Ronan et al., 2009).

Gedrags- en ontwikkelingsproblemen

Kinderen met problematisch gedrag doen een groot beroep op de opvoedingscapaciteiten van ouders en kunnen een bron van stress vormen. Het gaat daarbij zowel om externaliserende gedragsproblemen, zoals agressie, als om internaliserende problemen, zoals eetproblemen (Berger et al., 2004; Connell et al., 2007). Een lichamelijke of verstandelijke beperking blijkt ook een belangrijke risicofactor voor kindermishandeling (Connell et al., 2007; Dubowitz et al., 2011). Onderzoek van MacKenzie en collega's (2011) laat zien dat een moeilijk temperament kan bijdragen aan een verhoogd risico op slaan bij zeer jonge kinderen (0-3 jaar). Hoewel slaan niet per definitie kindermishandeling hoeft te zijn, kan het wel als een signaal gezien worden.

Leefomstandigheden

In de omgeving waarin een kind opgroeit, kunnen verschillende factoren het risico van kindermishandeling vergroten.

Gezinsklimaat

De leden van gezinnen waarin kindermishandeling voorkomt, blijken vaak over de hele linie op een negatieve manier op elkaar te reageren. Gezinnen blijken veel onderlinge conflicten en weinig verbondenheid (cohesie) met elkaar te hebben (Stith et al., 2009). Met name bij fysieke mishandeling zijn geweld en dwingende interacties kenmerkend voor de manier waarop gezinsleden met elkaar omgaan (Ronan et al., 2009). In ongeveer de helft van de mishandelende gezinnen is ook sprake van conflicten en geweld in de partnerrelatie (Baeten & Geurts, 2002).

In gezinnen waar kindermishandeling plaatsvindt, zijn ook vaak problemen in de partnerrelatie. De partnerrelatie is vaak instabiel of kinderen krijgen te maken met herhaaldelijk wisselende partners van hun ouders. Ernstige problemen in de relatie van de ouders kunnen eveneens leiden tot spanningen waar kinderen onder lijden (Kooijman & Wolzak, 2004).

In veel mishandelende en verwaarlozende gezinnen ontbreekt een dagelijkse structuur en routine, waardoor het huishouden vaak chaotisch en ongeregeld is. Vooral in verwaarlozende gezinnen komen extreme ongeregelde en voortdurende crises voor.

Gezinssamenstelling

In sommige onderzoeken is een verband tussen de leeftijd waarop ouders hun eerste kind krijgen en kindermishandeling gevonden (Berger et al., 2004; Easterbrooks, Chaudhuri, Bartlett & Copeman, 2011; Ronan et al., 2009), hoewel deze bevindingen soms tegenstrijdig zijn (Bouwmeester-Landweer, 2006). De kans op kindermishandeling bij ouders die op jonge leeftijd ouder zijn geworden, wordt vermoedelijk beïnvloed door andere risicofactoren, zoals eigen negatieve jeugdervaringen, armoede en financiële problemen. De kans op kindermishandeling bij deze jonge ouders wordt kleiner als zij zelfstandig wonen (en niet bij hun eigen ouders inwonen), weinig opvoedings- of emotionele ondersteuning van hun ouders krijgen en een goed functionerend sociaal netwerk hebben (Easterbrooks et al., 2011). Easterbrooks en collega's (2011) vermoeden dat het vermogen om hun ervaringen met hun eigen ouders in een nieuw licht te zien en afstand te nemen van wat zij als negatief hebben ervaren, jonge moeders tot meer veerkrachtige opvoeders maakt, zich uitend in zelfstandig wonen en weinig ondersteuning van hun ouders. Beschermende factoren als een ondersteunende relatie met een partner en zelfreflectie zouden hieraan ten grondslag kunnen liggen.

Nederlands onderzoek wijst uit dat alleenstaande ouders, grote gezinnen (meer dan drie kinderen) en samengestelde gezinnen een groter risico op kindermishandeling hebben (Alink et al., 2011; Euser, 2009; Van IJzendoorn et al., 2007; Klein Velderman & Pannebakker, 2008). Het is aannemelijk dat alleenstaand ouderschap, een gezin dat samengesteld is uit andere gezinnen en veel kinderen in het gezin een bron van stress voor ouders kunnen vormen, wat hun functioneren als opvoeder kan beïnvloeden (Berger et al., 2004). Ongewenst ouderschap vergroot verder het risico op kindermishandeling (Bouwmeester-Landweer, 2006).

Sociaaleconomische omstandigheden

Gezinnen waarin kindermishandeling plaatsvindt, wonen relatief vaak in buurten die gekenmerkt worden door een gebrek aan sociale voorzieningen, criminaliteit, drugsproblematiek, armoede en achterstand (Coulton et al., 2007; Gilbert et al., 2009; Kooijman & Wolzak, 2004). Daarnaast is er een aantal structurele buurtfactoren dat verband houdt met verhoogde kindermishandelingscijfers, zoals zogenaamde *residential instability*, leegstaande woningen en overbevolking (Coulton et al., 2007).

Nederlands onderzoek laat zien dat het risico op kindermishandeling bijna zeven keer groter is in gezinnen met zeer laag opgeleide ouders en dat werkloosheid van de beide ouders het risico hierop ruim vijf keer vergroot (Alink et al., 2011; Euser, 2009; Klein Velderman & Pannebakker, 2008; Van IJzendoorn et al., 2007).

Problemen als werkloosheid, armoede en slechte huisvesting veroorzaken stress en kunnen het ontstaan en voortbestaan van kindermishandeling bevorderen (Berger et al., 2004; Dubowitz et al., 2011; Slack et al., 2011; Williams et al., 2011). Per vorm van kindermishandeling kan de impact van een lage opleiding of een laag inkomen verschillen (Gilbert et al., 2009). Volgens sommige onderzoekers lijkt armoede een grotere rol te spelen bij verwaarlozing dan bij fysieke mishandeling (Berger et al., 2004; Connell et al., 2007; Slack et al., 2011). Andere onderzoekers laten echter juist zien dat er een sterk verband bestaat tussen enerzijds werkloosheid, een laag inkomen en financiële zorgen en mishandeling anderzijds (Bouwmeester-Landweer, 2006; MacKenzie et al., 2011). Armoede betekent niet automatisch dat ouders hun kind verwaarlozen. Slack en collega's (2011) pleiten ervoor om onderscheid te maken tussen gezinnen die in armoede leven, maar wel goed voor hun kind kunnen zorgen ondanks financiële problemen, en gezinnen die in armoede leven en ook

niet goed voor hun kind zorgen. Self-efficacy blijkt een beschermende factor te zijn: ouders die vertrouwen hebben in de mogelijkheden die zij zelf hebben om hun problemen aan te pakken, bleken in het onderzoek van Slack en collega's (2011) minder vaak van verwaarlozing beschuldigd te worden.

Over het risico op kindermishandeling in allochtone gezinnen lopen de meningen uiteen. Van IJzendoorn en collega's (2007) concluderen dat kindermishandeling vaker voorkomt in allochtone gezinnen. Euser (2009) stelt daarentegen dat het verhoogd risico op kindermishandeling in allochtone gezinnen grotendeels wegvalt als rekening wordt gehouden met het opleidingsniveau van de ouders. Dit geldt echter niet voor vluchtelinggezinnen; ook als rekening wordt gehouden met opleidingsniveau, komt kindermishandeling in vluchtelinggezinnen nog 2,6 keer zo vaak voor als in autochtone gezinnen. Traumatische ervaringen kunnen hiervoor een verklaring zijn. Het lijkt er dus op dat vooral voor vluchtelinggezinnen een groter risico op kindermishandeling bestaat en dat in andere allochtone gezinnen (van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse herkomst) het opleidingsniveau dezelfde risicofactor is als voor autochtone gezinnen (Alink et al., 2011; Euser, 2009).

Sociaal-culturele context

De sociaal-culturele context waarin ouders opvoeden kan van invloed zijn op mishandeling. Als een samenleving geweld meer tolereert, dan neemt bijvoorbeeld fysieke mishandeling toe.

Maatschappelijke groeperingen kunnen op basis van hun etnisch-culturele, religieuze of sociale achtergrond onderling verschillen in hun opvattingen over wat acceptabel opvoedingsgedrag is (Berger et al., 2004).

Een ander belangrijk kenmerk van mishandelende en verwaarlozende gezinnen is het ontbreken van praktische en emotionele steun uit het sociaal netwerk (Berger et al., 2004). Sociaal isolement blijkt verband te houden met mishandeling (Bouwmeester-Landweer, 2006; Klein Velderman & Pannebakker, 2008; Ronan et al., 2009; Williams et al., 2011). Ouders die hun kind fysiek mishandelen hebben soms wel een sociaal netwerk, maar hun contacten daarmee zijn vaak zo conflictueus dat ze die niet als ondersteunend ervaren (Berger et al., 2004).

Beschermende factoren voor fysieke en emotionele mishandeling en verwaarlozing

Ondanks de aanwezigheid van veel risicofactoren blijken ouders hun kind soms niet te mishandelen of verwaarlozen. Dit doet zich voor wanneer er beschermende factoren zijn. Beschermende factoren vormen als het ware een buffer, ze geven ouders en kinderen veerkracht ondanks negatieve omstandigheden.

Bij de opvoeder

Beschermende factoren bij de opvoeder die kindermishandeling kunnen voorkomen, zijn:

- Kennis over opvoeding en ontwikkeling (Counts, Buffington, Chang-Rios, Rasmussen & Preacher, 2010);
- een harmonieuze relatie met een ondersteunende partner (MacKenzie et al., 2011);
- bewustzijn van de eigen jeugdervaringen en de invloed daarvan op het eigen handelen als opvoeder;

- praktische en emotionele steun vanuit het sociale netwerk (Berger et al., 2004; Easterbrooks et al., 2011);
- warmte en affectie van de ouder (Ronan et al., 2009);
- Veilige hechting (Ronan et al., 2009);
- Bereidheid om hulp te accepteren (Ronan et al., 2009).

Bij het kind

Factoren bij het kind die het kunnen beschermen tegen de gevolgen van kindermishandeling zijn:

- Zelfwaardering en zelfvertrouwen (Berger et al., 2004; Ronan et al., 2009);
- Bovengemiddelde intelligentie (Berger et al., 2004);
- Goede sociale competentie (Berger et al., 2004);
- Ego-veerkracht (Berger et al., 2004);
- Makkelijk temperament (Ronan et al., 2009);
- Positieve relaties met leeftijdsgenoten (Ronan et al., 2009);
- Interne locus of control¹ (Ronan et al., 2009);
- Self-efficacy² (Ronan et al., 2009).

In het gezin en de omgeving

- Positieve onderlinge relaties in het gezin, vermogen om conflicten op te lossen, en hoge mate van cohesie en expressiviteit (Counts et al., 2010);
- Praktisch en emotioneel ondersteunend sociaal netwerk voor ouders en jeugdige (Counts et al., 2010);
- Binding met de gemeenschap, kerk en school (Ronan et al., 2009).

Risicofactoren voor seksueel misbruik

Naar specifieke risicofactoren voor seksueel misbruik is nog weinig onderzoek gedaan.

Waarschijnlijk spelen er meer factoren een rol dan de factoren die nu zijn te onderscheiden (Berger et al., 2004).

Het gezin

Seksueel misbruik binnen het gezin kan een uiting zijn van verstoorde gezinsverhoudingen. Daarin spelen communicatieproblemen, een tekort aan emotionele betrokkenheid en flexibiliteit, en sociale isolatie vaak een rol. Ook kan er sprake zijn van geweld tussen de partners. Zowel bij misbruik binnen het gezin als bij misbruik buiten het gezin blijken de betreffende gezinnen minder samenhang te vertonen, slechter georganiseerd te zijn en slechter te functioneren. Seksueel misbruik komt echter ook voor in gezinnen die goed lijken te functioneren. Sociaaleconomische status lijkt geen rol te spelen bij het voorkomen van seksueel misbruik. Wel lijkt het erop dat plegers makkelijk interne remmingen loslaten wanneer de samenleving tolerant staat tegenover seksuele belangstelling voor kinderen, kinderpornografie en afwijkend gedrag bij dronkenschap. Dat geldt ook wanneer de samenleving een ideologie van voorrechten voor vaders accepteert en wanneer misbruik niet streng wordt gestraft (Berger et al., 2004).

¹ Een interne locus of control duidt op het besef dat je zelf ook kunt bijdragen aan het voorkómen en oplossen van problemen.

² Dit duidt op het vertrouwen in de eigen capaciteiten om zelf te kunnen bijdragen aan het voorkomen en oplossen van problemen.

Het kind

Jonge kinderen en kinderen met een handicap, chronische ziekte of ontwikkelingsachterstand zijn extra kwetsbaar voor seksueel misbruik (Berger et al., 2004). Meisjes lopen een groter risico dan jongens, zeker wanneer zij bij een stiefvader wonen (Berger et al., 2004; Gilbert et al., 2009). Zowel voor jongens als voor meisjes geldt dat zij een grotere kans hebben seksueel misbruikt te worden wanneer zij opgroeien bij één biologische ouder (Berger et al., 2004).

Niet-plegende ouder(s)

Seksueel misbruik komt vaker voor in gezinnen waarin de moeder – letterlijk of emotioneel – afwezig is. Dat is bijvoorbeeld het geval als de moeder buitenshuis werkt of verslaafd of ziek is. Het ontbreken van een ondersteunende relatie tussen ouder en kind en een tekort aan opvoedingsvaardigheden bij de niet-plegende ouder verhogen ook het risico op seksueel misbruik (Berger et al., 2004).

De pleger

Het is niet zomaar te zeggen waarom iemand tot seksueel misbruik van een kind in staat is. Bekend is dat plegers vaak een jeugd hebben gehad met nare ervaringen, zoals emotionele verwaarlozing of misbruik. Ook is duidelijk dat plegers zich niet of nauwelijks in het kind kunnen inleven en geen besef hebben van wat het kind doormaakt (Berger et al., 2004).

In wetenschappelijke literatuur over seksueel misbruik van kinderen wordt vaak verwezen naar het 'four preconditions model' van Finkelhor. In dit model komen psychologische factoren en sociologische factoren naar voren, verdeeld in vier groepen:

1. *Motivatie van de pleger*: De motivatie van de pleger is gelegen in een of meer van de volgende drie componenten:
 - de emotionele behoeften van de potentiële pleger passen bij de kenmerken van het kind;
 - de potentiële pleger kan seksueel opgewonden raken door het kind;
 - bij de potentiële pleger spelen blokkades die het bevredigen van zijn emotionele en seksuele behoeften met een volwassene in de weg staan.
2. *Interne inhibitie*: De pleger moet innerlijke drempels overwinnen voordat hij daadwerkelijk tot misbruik over gaat. Zo'n drempel is bijvoorbeeld het besef dat misbruik van kinderen niet acceptabel is. Het wegvallen van zulke drempels maakt voor de pleger de weg vrij om seksueel misbruik te plegen. Hierbij speelt bijvoorbeeld het gebruik van alcohol een rol omdat het deze drempels kan verlagen.
3. *Externe inhibitie*: Hierbij gaat het om drempels van buitenaf die de drang tot het plegen van misbruik onderdrukken. Denk aan gezinssamenstelling, sociaal netwerk, maatschappelijke sancties en toezicht op het kind.
4. *Verzet van het kind*: Dit hangt af van de weerbaarheid van het kind. Het gaat hier niet alleen om het daadwerkelijke verzet, maar ook de uitstraling van het kind. Plegers hebben snel door wanneer een kind gevoelig is voor manipulatie. Die kwetsbaarheid wordt extra in de

hand gewerkt door emotionele verwaarlozing. Dat wil niet zeggen dat kinderen die weerbaar zijn, niet misbruikt worden.

De volwassene heeft volop overwicht en machtsmiddelen tot zijn beschikking om het misbruik af te dwingen. Het kind heeft maar weinig mogelijkheden om zich hier tegen te verzetten.

Whitaker et al. (2008) hebben een review en meta-analyse uitgevoerd naar risicofactoren bij seksueel misbruik. Plegers van seksueel misbruik van kinderen werden door hen vergeleken met drie andere groepen:

1. plegers van seksueel misbruik van volwassenen;
2. 'non-sex offenders' (plegers van andere misdrijven);
3. 'non-offenders' (niet-overtreders).

Deze groepen werden vergeleken op verschillende gebieden: risicofactoren in het gezin, internaliserende problemen, externaliserende problemen, sociale beperkingen en opvattingen. Vergeleken met de eerste groep hebben plegers van seksueel misbruik van kinderen alleen minder externaliserende problemen; ze waren significant minder boos en vijandig. Ten opzichte van de tweede groep verschillen ze vooral qua seksuele problemen. Ook hadden ze meer 'ondersteunende opvattingen' over seksmisdrijven. Ze verschillen ook van plegers van andere misdrijven, maar in mindere mate, wat betreft risicofactoren in het gezin en sociale beperkingen, zoals slechte sociale vaardigheden, eenzaamheid en problemen met intieme relaties. Tot slot verschillen de plegers van seksueel misbruik van kinderen van de niet-overtreders op alle onderzochte gebieden, vooral op het gebied van sociale beperkingen (Whitaker, et al., 2008).

Beschermende factoren voor seksueel misbruik

Over beschermende factoren bij seksueel misbruik is nog weinig bekend, maar enkele factoren lijken een gunstig effect te hebben op de gevolgen van seksueel misbruik. Het gaat hierbij om de volgende zogenaamde mediërende of modererende factoren:

- Gevoel van eigenwaarde en sociale vaardigheden;
- Steun van de niet-misbruikende ouder, meestal de moeder, of andere belangrijke volwassenen. Een kind dat zich gesteund voelt, laat minder symptomen zien en herstelt sneller dan een kind dat die steun niet ervaart;
- Een gezinsklimaat met een sterke onderlinge betrokkenheid, een positief probleemoplossend vermogen, flexibiliteit en een duidelijke organisatie (Berger et al., 2004; Ramirez, Pinzón-Rondón, & Botero, 2011; Wilcox, Richards, O'Keeffe, 2004).

Literatuur

- Alink, L., IJzendoorn, R. van, Bakermans-Kranenburg, M., Pannebakker, F., Vogels, T., & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland anno 2010: De tweede nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2010)*. Leiden: Universiteit Leiden (Leiden Attachment Research Program).
- Asla, N., Paúl, J. de, & Pérez-Albéniz, A. (2011). Emotion recognition in fathers and mothers at high-risk for child physical abuse. *Child Abuse & Neglect*, *35*, 712-721.
- Baartman, H. (1996). *Opvoeden kan zeer doen. Over oorzaken van kindermishandeling, hulpverlening en preventie*. Utrecht: SWP.
- Baeten, P. & Geurts, E. (2002). *In de schaduw van het geweld: Kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun ouders*. Utrecht: NIZW Jeugd.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, *55*, 83-96.
- Berger, M., I. ten Berge en E. Geurts (2004). *Samenhangende hulp: interventies voor mishandelde kinderen en hun ouders*. Utrecht, NIZW Jeugd.
- Bouwmeester-Landweer ,M.B.R. (2006). *Early home visitation in families at risk for child maltreatment*. Rotterdam: Optima Grafische Communicatie (dissertatie). Verkrijgbaar via: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/1887/4396/15/Thesis.pdf>
- Connell, C.M., Bergeron, N., Katz, K.H., Saunders, L., & Tebes, J.K. (2007). Re-referral to child protective services: The influence of child, family, and case characteristics on risk status. *Child Abuse & Neglect*, *31*, 573-588.
- Coulton, C.J., Crampton, D.S., Irwin, M., Spilsbury, J.C., Korbin, J.E. (2007). How neighborhoods influence child maltreatment: A review of the literature and alternative pathways. *Child Abuse & Neglect*, *31*, 1117-1142.
- Coulton, C.J., Crampton, D.S., Irwin, M., Spilsbury, J.C., Korbin, J.E. (2009). Erratum to "How neighborhoods influence child maltreatment: A review of the literature and alternative pathways". *Child Abuse & Neglect*, *33*, 402.
- Counts, J.M., Buffington, E.S., Chang-Rios, K., Rasmussen H., & Preacher, K.J. (2010). The development and validation of the protective factors survey: A self-report measure of protective factors against child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, *34*, 762-772.
- Dixon, L., Browne, K., & Hamilton-Giachritsis, C. (2005a). Risk factors of parents abused as children: A mediational analysis of the intergenerational continuity of child maltreatment (Part I). *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *46*, 47-57.

Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C. & Browne, K. (2005b). Attributions and behaviours of parents abused as children: A mediational analysis of the intergenerational continuity of child maltreatment (Part II). *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46, 58-68.

Dubowitz, H., Kim, J., Black, M.M., Weisbart, C., Semiatin, J., & Magder, L.S. (2011). Identifying children at high risk for a child maltreatment report. *Child Abuse & Neglect*, 35, 96-104.

Easterbrooks, M.A., Chaudhuri, J.H., Bartlett, J.D., & Copeman, A. (2011). Resilience in parenting among young mothers: Family and ecological risks and opportunities. *Children and Youth Services Review*, 33, 42-50.

Euser, E.M. (2009). Nederlandse Samenvatting. In: *Child maltreatment: prevalence and risk factors* (dissertation). Leiden: Universiteit Leiden. Verkrijgbaar via: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/1887/14481/9/Nederlandse+samenvatting+dissertatie+Euser.pdf>

Gilbert, R., Spatz Widom, C., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E. & Janson, S. (2009). Child Maltreatment 1: Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *Lancet*, 373, 68-81.

IJzendoorn, M.H. van, Prinzie P., Euser, E.M., Groenveld, M.G., Brilleslijper-Kater, S.N., Noort-van der Linden, A.M.T. van, Bakermans-Kranenburg, M.J., Juffer, F., Mesman, J., Klein Velderman, M., & San Martin Beuk, M. (2007). *Kindermishandeling in Nederland anno 2005: De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005)*. Leiden: Algemene en Gezinspedagogiek-Datatheorie, Universiteit Leiden.

Klein Velderman, M. & Pannebakker, F.D. (2008). *Primaire preventie van kindermishandeling: Bekende, gebaande en gewenste paden*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.

Kooijman, K. & Wolzak, A. (2004). *Verkennde studie preventie kindermishandeling*. Utrecht: NIZW Jeugd.

Lau, A.S., Valeri, S.M., McCarty, C.A., & Weisz, J.R. (2006). Abusive parents' reports of child behavior problems: Relationship to observed parent-child interactions. *Child Abuse & Neglect*, 30, 639-655.

Lee, S.J., Taylor, C.A., & Bellamy, J.L. (2012). Paternal depression and risk for child neglect in father-involved families of young children. *Child Abuse & Neglect*, 36, 461-469.

MacKenzie, M.J., Nicklas, E., Brooks-Gunn, J., & Waldfogel, J. (2011). Who spansks infants and toddlers? Evidence from the fragile families and child well-being study. *Children and Youth Services Review*, 33, 1364-1373.

Ramirez, C., Pinzón-Rondón, A.M., & Botero, J.C. (2011). Contextual predictive factors of child sexual abuse: The role of parent-child interaction. *Child Abuse & Neglect*, 35, 1022-1031.

Ronan, K.R., Canoy, D. F. & Burke, K. J. (2009) Child maltreatment: Prevalence, risk, solutions, obstacles, *Australian Psychologist*, 44, 195-213.

Slack, K.S., Berger, L.M., DuMont, K., Yang, M., Kim, B., Ehrhard-Dietzel, S., & Holl, J.L. (2011). Risk and protective factors for child neglect during early childhood: A cross-study comparison. *Children and Youth Services Review*, 33, 1354-1363.

Stith, S.M., Liu, T., Davies, L.C., Boykin, E.L., Alder, M.C., Harris, J.M., Som, A., McPherson, M. & Dees, J.E.M.E.G. (2009). *Aggression and Violent Behavior*, 14, 13-29.

Williams, G., Tonmyr, L., Jack, S.M., Fallon, B., & MacMillan, H.L. (2011). Determinants of maltreatment substantiation in a sample of infants involved with the child welfare system. *Children and Youth Services Review*, 33, 1345-1353.

Wilson, S.R., Rack, J.J., Shi, X., & Norris, A.M. (2008). Comparing physically abusive, neglectful, and non-maltreating parents during interactions with their children: A meta-analysis of observational studies. *Child Abuse & Neglect*, 32, 897-911.

Whitaker, D.J., Le, B., Hanson, R.K., Baker, C.K., McMahon, P.M., Ryan, G., Klein, A. & Donovan Rice, D. (2008). Risk factors for the perpetration of child sexual abuse: A review and meta-analysis. *Child Abuse & Neglect*, 32, 529-548.

Wilcox, D.T., Richards, F., & O'Keeffe, Z.O. (2004). Resilience and risk factors associated with experiencing childhood sexual abuse. *Child Abuse Review*, 13, 338-352.